

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnieku savienības, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātņu akadēmijas laikraksts

5 (89)

1995. gada marts

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS GADA PILNSAPULCE

LR Ministru prezidenta MĀRA GAIĻA runa

Augsti godātais prezidenta kungs!
Godātie akadēmiķi!
Dāmas un kung!

Man ir liels gods šodien piedalīties Latvijas Zinātņu akadēmijas pilnsapulcē. Ir patīkami redzēt vienkopus tik lielu intelektuālo potenciālu. Un — kā mēs to tagad bieži atkārtojam — tā taču ir Latvijas galvenā bagātība! Faktiski šeit sapulcējušās gandrīz visas Latvijas gaišākās galvas.

Tiesa, jūsu gudrība nesaistās ar šobrīd visienesīgākajām spējām, spējām pirkt un pārdot. Jūsu gudrība ir akadēmiska, un tā ne vienmēr atrod momentālu un efektīvu pielietojumu. Jūsu katra personīgās un Latvijas kopējās labklājības sekmēšanai... Taču, tā vai citādi, mūsu visvērtīgākie resursi ir informācija, izglītoti un zinoši cilvēki. Modernajā pasaulē tieši šie resursi ir visdrošākais līdzeklis starptautiskajā darba dalīšanā un arī konkurencē. Patiešām, ja mums ir informācija un prasme izdomāt labu «biznesa plānu», naudu var aizņemt, izejvielas un tehnoloģiju nopirkt — vajadzīga tikai darba mīlestība, vajadzīgas zināšanas, kā visu to izmantot jaunu vērtību radīšanai.

Ir jautājums ar gandrīz acīmredzamu atbildi. Šo jautājumu tomēr ik pēc brīža kāds uzstāda. **Vai un kāpēc Latvijai vajadzīga zinātne!**

Pirmkārt, zinātne nepieciešama pilnvērtīgas izglītības, un jo sevišķi augstākās izglītības uzturēšanai. Otrkārt, tikai zinātne var nodrošināt moderno tehnoloģiju apgūšanu. Treškārt, zinātne var apgūt un attīstīt tālāk mūsu nacionālās kultūras mantojumu. Ceturkārt, sava zinātne ir attīstītais valsts priekšnoteikums — un Latvija taču grib ieiet Eiropā kā attīstīta valsts. Piektkārt, mēs taču gribam bagātināt cilvēci, meklējot patiesību un izgudrojot ko jaunu.

Tātad, zinātne Latvijai neapšaubāmi vajadzīga. Bet kādas tad ir pašreizējās tendences? Es šeit gribu runāt galvenokārt par būtiskajām pozitīvajām iezīmēm, jo negatīvais jau mūs ikdienā vajās tāpat.

Ceru, ka pašlaik jau beidzas zinātnes daļēja sabrukuma posms, kas bija neizbēgams, pārejot no totalitāras lielvalsts uz demokrātisku

mazu valsti. Arī Latvijas Zinātņu akadēmija no zinātnes ministrijas pārvērtusies personālā akadēmijā — un tā nebūt nav katastrofa.

Sācies zinātnes un augstskolu integrācijas process, kuru valstij delikāti jāveicina, izvairoties no mehāniskas uzspiešanas. Pašlaik vēl joprojām paralēli funkcionē divas būtiski dažādas zinātnes sistēmas — augstskolās un akadēmijas institūtos. Mums jāsekmē šo sistēmu pakāpeniska tuvināšanās un saplūšana.

Mani ļoti iepriecina tehnoloģisko centru veidošanās uz zinātnisko institūtu bāzes. Tā ir iespēja atbalstīt un attīstīt Latvijai perspektīvo zinātnietilpīgo ražošanu. Manuprāt veiksmīgs ir arī darbs pie tā saucamajiem tirgus orientētajiem pētījumiem. Starp citu, tas tiek atzinīgi vērtēts arī Eiropas mērogā.

Vispār, man simpātisks šķiet dialogs starp Latvijas Zinātņu akadēmiju un Latvijas Zinātnes padomi no vienas puses un Izglītības un zinātnes ministriju no otras puses. LZA un LZP pamatā rūpējas un atbalsta pētījumu kvalitātes un līmeņa kritērijus, turpretim ministrija aizstāv pētījumu rezultātu noderīguma kritērijus. Tas atbilst modernās pasaules tēzei, ka zinātnes politikas avots ir diskusija starp zinātni, izglītību, saimniecību un valsts pārvaldi. Es ar prieku vēroju, kā Latvijas zinātne no centralizētas plānošanas okupācijas laikā caur pārejas laika haotiskumu arvien virāk tuvojas moderno valstu zinātnes struktūrai.

Vēl viena pozitīva tendence: šogad pirmoreiz, pēc pašu zinātnieku iniciatīvas tiek veidotas nacionālās zinātniskās programmas, kas aicinātas mobilizēt zinātnieku pūliņus stratēģiski svarīgos virzienos. Katrs sākums ir grūts, tāpēc tik dažādo perspektīvo pētījumu izvērtēšanā sevišķi svarīga ir valstiska pieeja, objektivitāte, savstarpēja izpratne un iecietība.

Iepriecina arī Latvijas zinātnes arvien plašāka iesaistīšanās starptautiskajā sadarbībā, piedaloties Sorosa fonda, Eiropas Savienības, Ziemeļvalstu, NATO programmās.

Kā es redzu **Zinātņu akadēmijas lomu!** LZA, veicot zinātniskas ekspertīzes, konsultējot Saeimu un Valdību, jānostipriņš kā konsultatīvai struktūrai. LZA jāapvieno tik dažādos Latvijai zinātniekus kopīgā darbam, jāpārstāv tos starptautiskā līmenī, jākopj zinātniskie sakari ar

ārzemēm un latviešiem ārzemēs. Jūsu akadēmijas goda locekļi un ārzemju locekļi tik tiešām dara godu Latvijas Zinātņu akadēmijai. Kaut jums izdotos viņus vēl aktīvāk iesaistīt LZA darbā! Jau iepriekš, negaidot oficiālo diplomu pasniegšanu, sveicu jaunievēlētos akadēmiķus un korespondētājlocekļus — jūs pievienojaties Latvijas elitei.

Ko Valdība gaida no Latvijas Zinātņu akadēmija? Valstij tiešām nepieciešama jūsu palīdzība. Zinātniskā pieeja nepieciešama Latvijas saimnieciskās stratēģijas, ārpolitisko prioritāšu, likumdošanas izstrādē. Es aicinu jūs negaidīt, kad ministrijas nāks un lūgsies, formulēs jums jau gatavus uzdevumus. Esiet aktīvi un uzbrūkoši, piedāvājiet savas idejas. Zinātniekam reizēm jāmeklē tikt galā ar neapķērīgiem ierēdņiem. Tā ir mūsu visu valsts un mūsu visu nākotne, kuru mums jāceļ visiem kopā!

Vai zinātnieki nevarētu atrast un izstrādāt lielu ideju, oriģinālu pieeju, mērķi, ar kuru Latvija varētu būt interesanta un noderīga Eiropai un pasaulei? Varbūt tā ir mūsu tolerance, prasme saskaņoties ar kaimiņiem? Varbūt tā ir mūsu — «dababērnu» — attieksme pret vidi, tās saglabāšanu?

Akadēmijai daudz jāstrādā pie talantīgās jaunatnes piesaistīšanas zinātnei, pie «smadzeņu noplūdes» novēršanas, pie vecākās paaudzes zinātnieku pilnvērtīgas darbības nodrošināšanas, pie zinātnes prestiža celšanas, zinātnes sasniegumu popularizēšanas, pie zinātnes reformu turpināšanas. Protams, to visu jums būs grūti panākt bez visas sabiedrības atbalsta. Valdības, vismaz pašreizējās valdības, atbalsts jums ir!

Nobeigumā es gribētu atzīties kādos savos tuvas nākotnes plānos. Es gribētu, lai Valdība arī tieši, nepastarpināti piedalītos LZA balvu finansēšanā. Varētu arī nodibināt speciālas Ministru prezidenta stipendijas vistalantīgākajiem un visperspektīvākajiem jaunajiem doktorantiem. Šīs stipendijas jau rudenī vajadzētu sākt saņemt šīgada maģistratūras beidzējiem.

Vēlu sekmes Latvijas Zinātņu akadēmijai, katram tās loceklim — gan zinātnē, gan visās citās jomās!

Paldies par uzmanību!

PAULA VALDENA BALVAS LAUREĀTI

Zinātnieks pa pasaules vārdu ir izcilais Latvijas ķīmiķis Pauls Valdens. Viņa darbi fizikālā ķīmijā, organiskajā ķīmijā un ķīmijas vēsturē nav zaudējuši savu nozīmi arī šodien. Par to liecina augstais citējamības indekss.

37 gadus (1882—1919) P. Valdēna darbība bija saistīta ar Rīgas Politehnisko institūtu, kur viņš no studenta un subasista pa akadēmiskajām kāpnēm pakāpās līdz profesoram un direktoram.

P. Valdēns tika ievēlēts par Krievijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķi. Viņš bija vēl sešu zinātņu akadēmiju un biedrību īstētais loceklis un četrus universitāšu goda doktors. Trīs reizes P. Valdēns tika izvirzīts Nobela prēmijai. Ar tādiem panākumiem kā viņam nevar mēroties neviens latviešu zinātnieks.

Rīgas Tehniskās universitātes augstākais apbalvojums ir Paula Valdēna vārdbalva —

prēmija un medaļa. To iedibināja 1987. gadā sakarā ar Rīgas Politehniskā institūta 125 gadiem. To piešķir reizi trijos gados par pētījumiem zinātnes vēsturē un ķīmijā.

1988. gadā P. Valdēna prēmiju un medaļu saņēma akadēmiķis Jānis Stradiņš par pētījumu ciklu «Latvijas zinātņu vēsture — notikumi un ļaudis» un profesors Leonīds Osipovs par darbu «Masu apmaiņa ķīmijas tehnoloģijā».

1990. gadā prēmiju un medaļu piešķīra docentam Aleksim Anteinam par veikumu Latvijas metālu tehnoloģijas vēsturē, bet profesoram Haraldam Godem — par panākumiem borātu ķīmijā.

1994. gada nogalē Rīgas Tehniskās universitātes Ķīmijas tehnoloģijas fakultātes domes sēdē Paula Valdēna prēmiju un medaļu pasniedza inženierzinātņu doktoram Ilgaram Grosvaldam par pētījumu ciklu «Zinātnes un tehni-

kas attīstība Latvijā un trimdā». Tas skar dažādu tematiku: javu saistvielu (kaļķu, ģipša, cementa) un to izstrādājumu attīstību Latvijā, tehnisko zinātņu vēsturi un latviešu zinātnieku darbu trimdā, kā arī Ķīmijas vēstures muzeja un pastāvīgās ekspozīcijas «Latviešu ķīmiķi un tehniskā inteliģence pasaulē» izveidi.

Ar Paula Valdēna medaļu 1994. gadā tika apbalvots Gunārs Duburs par 1992.—1994. gada veikumu «Daļēji hidratētu slāpekli saturošu heterociklu sintēze un pētījumi». Latvijas vēstniecībā Maskavā vēstnieks J. Peters lielajā pieņemšanā P. Valdēna medaļu pasniedza arī profesoram Jurijam Solovjovam (dzimtajā vārdā Jurim Vilkam) par lielo ieguldījumu ķīmijas vēsturē. Viņš sarakstījis daudzas monogrāfijas, tai skaitā kopā ar J. Stradiņu grāmatu par Paulu Valdēnu.

J. KLĒTNIKS

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS GADA PILNSAPULCE

Lai saprāts vienmēr valdītu pār emocijām!

22. februārī notika Latvijas Zinātņu akadēmijas gada pilnsapulce. Sākumā LZA sēžu zāle bija pārpildīta, pie tam vidēja nederēti daudz jaunu seju, ko nevarēja gaidīt, zinot, ka akadēmijas dažādu rangu locekļu vidējais vecums ir 54 gadi. Vai jau būtu sākusies gaidītā paaudžu nomaiņa? Taču tā vēl ir tikai gaiša nākotne — zālē bija ieradusies LZA prēmiju ieguvēji — augstāko mācību iestāžu studenti. Viņiem aizejot, zāle atguva parasto iesirmo solidumu. Tiešām būtu žēl, ja šie jaunie, entuziasma pilnie cilvēki pēc gadiem desmit neatgrieztos šajā zālē jaunā kvalitātē — kā korespondētāļlocekļi vai varbūt pat akadēmiķi.

Taču beigsim zīlēt nākotni un atgriezīsimies tagadnē. Pilnsapulcē, kā klājas, atklāja LZA prezidents Tālis Millers. Patencinādams Ministru prezidentu Māri Gaili par ierašanos, viņš lūdza ar klusuma mirkli atcerēties Aizsaulē aizgājušos akadēmijas locekļus Mariju Gimbutieni, Robertu Akmentiņu, Vilni Pāvulānu, Vladimīru Utkinu, Evaldu Valteru un Juriju Mihailovu, kā arī goda doktorus Konstantīnu Poču un Teodoru Zeidu.

Analizējot pagājušo gadu, T. Millers to nosauca par reformu gadu, kas vēl nav atnesis īstu stabilitāti, jo problēmu joprojām ir daudz.

Kā pirmo LZA darba virzienu prezidents nosauca sadarbību ar valsts institūcijām — Valsts prezidenta dienestu, parlamentu, valdību, ministrijām. Visas politiskās kustības un arī valdība savās programmās kā vienu no prioritātēm ierakstījušas izglītību, kultūru un to neatņemamu sastāvdaļu zinātņi. Valsts savstarpējās attiecības ar zinātņi ir zinātņu akadēmijas darba rezultātu un intelektuālā potenciāla izmantošanu savu mērķu sasniegšanai, tā arī attiecīga finansējuma piešķiršanu no valsts budžeta. Patīkami atzīmēt, ka, veidojot 1995. gada budžetu, izdevās ar valdību un parlamentu nodibināt lietīškas un korektas attiecības. Lielā mērā pateicoties Ministru prezidenta M. Gaili sapratnei un labai gribai, Finanšu ministrijas iepilnātais skaitlis palielinājās 1,4 reizes. Neraugoties uz to, zinātnei paredzētie 0,35% no nacionālā kopprodukta atbilst vai ir pat zemāki par jaunattīstības valstu līmeni (salīdzinājumam — attīstītās valstīs tas ir 1—2%). Lai mēs pamazām varētu tuvojties normālam līmenim, vajadzētu katru gadu palielināt zinātnes budžetu par 0,1% no nacionālā kopprodukta. Nepaiešu ne 10—15 gadu, un Latvija jau varētu stāties līdzās citām kulturālām valstīm un nejusties kā banānu republika (salīdzinājums mans — Z. K.). Būtu arī vēlams budžetā Latvijas Zinātņu akadēmiju ierakstīt atsevišķā rindīnā, līdzīgi Nacionālajam Botānikajam dārzam un Kodolpētniecības centram.

T. Millers skāra jau sākumā pieminēto paaudžu problēmu. Vēlreiz patencinādams M. Gaili par to, ka Ministru Kabinets pozitīvi izlēmis jautājumu par emeritu akadēmiķu un profesoru statusu, viņš aicināja to realizēt dzīvē, lai jau rudenī varētu atvieglot cietījamu, nopelniem bagātu zinātņu sociālo stāvokli.

Rudenī Latvijai gaidāmas jaunas parlamenta vēlēšanas. Iespējams, ka mainīsies arī valdība. Gribētos, lai līdzšinējā, ne bez pūlēm panāktā sapratne turpinātos, tādēļ, kaut arī akadēmija pati ir nepolitiska organizācija, tās locekļiem būtu vēlams piedalīties politiskā darbībā, lai valdībā un parlamentā tiktu plaši pārstāvēti cilvēki ar augstu intelektu.

1994. gada vidū visi bijušie LZA institūti pārgāja ministrijas pakļautībā, taču daudz saglabāja saikni ar akadēmiju kā organizatorisku struktūru. Nu parādījušies centrālās iedģigi un sāk veidoties zinātniski centri. Trīs institūti izveidoja Humanitāro centru. Veidojas Salaspils Zinātniskais centrs, kas organizatoriski saistīts ar LZA. Zinātņu akadēmija piedalījies arī tehnoloģisko centru veidošanā — jau darbojas Latvijas Tehnoloģiskais centrs, top Salaspils Tehnoloģiskais centrs.

Daudz diskutēts par to, vai vispār vajadzīgi zinātniskie institūti vai arī visai zinātnei jānotiek tikai augstskolās. Pēc T. Millera domām, Latvijā zinātnei būtu jāsauglabā divējāds statuss — daļa pārietu universitāšu pārraudzībā, bet saglabātu zinātniski pētnieciskos institūtus kā patstāvīgas vienības.

T. Millers pateicās par materiālo atbalstu gan firmām un organizācijām, gan individuālajiem ziedotājiem. Tie ir ziedojumi vārdbalvu un sociālajā fondā, kā arī materiālais atbalsts telpu sakopšanā, tuvojoties Latvijas Zinātņu akadēmijas 50. gadskārtai. Īpaša pateicība tika izteikta LZA ārzemju locekļiem profesoram Dītriham Andrejam Lēberam par nule izdarīto ziedojumu Ls 1000 apmērā Zinātņu akadēmijas Sociālās palīdzības fondā.

Tālāk runu teica Latvijas Republikas Ministru prezidents Māris Gailis. Publicējam pilnu viņa runas tekstu.

Pēc Ministru prezidenta runas tika pasniegtas LZA vārdbalvas, īsteno locekļu diplomu un goda locekļa diplomas tēlniekam Jānim Struplim, kurš to nesāņēja kopā ar citiem goda locekļiem 27. janvārī, jo atradās Japānā. Diplomus saņēma arī grupa korespondētāļlocekļu. Latvijas Zinātņu akadēmijas prēmijas augstāko mācību iestāžu studentiem saņēma pieci cerīgi jauni zinātnes celmlauži no Rīgas Tehniskās universitātes, trīs — no Latvijas Universitātes (ceturto aizkavēja slimība) un viena jaunkundze no Daugavpils pedagoģiskās universitātes.

Par Latvijas Zinātņu akadēmijas un Kultūras fonda kopējā konkursa rezultātiem pavēstīja Ramona Umblija. Laikā, kad Latvijā vairs neiznāk neviens populārzinātnisks žurnāls (neskaitot «Zvaigžņoto Debesi»). — Z. K.), nav viegli ietikt arī citu laikrakstu un žurnālu lappusēs, tādēļ jo vairāk uzticama zinātnes popularizētāju neatlaidība un mērķtiecība. Pirmo vietu konkursā par populārzinātniskajām publikācijām saņēma žurnālists Aldis Lauzis par rakstu sēriju. Viņam tika pasniegti Ls 150 un galerijas «Ars longa» speciālbalsa — Arija Skrides gleznotā Piebalgas ainava, ko ar siltiem ceļavārdiem un novēlējumiem pievērsties mūžības tēmām viņam nodeva Aija Nodieve.

Balvas saņēma Arturs Balklavs-Grīnhofs — par astronomijai veltītu rakstu sēriju, Gunārs Daija — par rakstu sēriju, arhitekts Jānis Lejnietis — par rakstu

sēriju «Savrupmāja Latvijā». Pēc veicināšanas balvas nebija ieradies Ilmārs Tirmanis, kurš ar saviem rakstiem žurnālā «Zilīte» māca mazulus izprast un mīlēt dabu.

Andrejs Siliņš konstatēja, ka visi dati par Zinātņu akadēmijas darbību kopš 1994. gada 18. februāra pilnsapulces atrodami Latvijas Zinātņu akadēmijas gadagrāmā—1995. Diez, vai tā tiks visiem «Zinātnes Vēstneša» lasītājiem, tādēļ laika gaitā publicēsīm interesantāko no tās. To jau mēs uzsākām «Z. V.» iepriekšējā numurā ar statistiku par LZA locekļu skaitu un sadalījumu nodalēs. Diemžēl, no īsteno locekļu saraksta bija «aizbēguši» pēdējā rindīnā, kas vēstīja, ka īstena locekļis ir arī 1943. gadā dzimušais Pēteris Zvidriņš (specialitāte — ekonomika). Atvainojamies cietījamajam akadēmiķim par sagādāto neērību.

Dažas tēzes no A. Siliņa uzstāšanās. Ir labi, ka gadagrāmā arvien no jauna publicē Latvijas Zinātņu akadēmijas Hartu un Statūtus — lai nepiemirstas. Akadēmijai savā zinātniskajā darbībā galvenokārt jāpievēršas starpnozaru pētījumiem un sabiedrības attīstības prognozēšanai. (Pēc A. Siliņa uzstāšanās viņam jautājumus uzdeva J. Zaķis — kādus starpnozaru pētījumus piemērus referents varētu nosaukt un kuriem prognozētājiem ticēt, ja presē tik daudzi uzstājas ar savām Latvijas nākotnes prognozēm? A. Siliņš atbildē nosauca Latvijas dabas resursu izmantošanai veltīto sēdi un attiecīgo nacionālo programmu, bet, runājot par prognozētājiem, atļāva brīvu izvēli, kam ticēt.) Tāpat arī turpmāk jānodarbojas ar zinātnes politikas veidošanu. Latvijas Zinātņu akadēmijai izveidojušies labi kontakti ar vairākām ārzemju akadēmijām, noslēgti sadarbības līgumi (skat. «Z. V.» Nr. 4). Tagad jāpanāk, lai šie līgumi sāktu darboties. Ētikas un diskusijas principu tradīciju saglabāšanā un izkopšanā Zinātņu akadēmija varētu būt par paraugu pārējai sabiedrībai.

Nosaukot iepriekšminētos LZA uzdevumus, A. Siliņš pakavējās pie to izpildes. Agrāk akadēmiķu skaits bija neliels, toties ar lielām privilēģijām apveltīts. Tagad skaits ir krietni pieaudzis un privilēģijas ir tikai morālas dabas. Kā viņus aktīvi iesaistīt akadēmijas zinātniski organizatoriskā darbā? Akadēmija kā sava zinātniskā darba rezultātus vairs nevar uzrādīt institūtos, tādēļ par nozīmīgu zinātniskā darba sastāvdaļu kļūst sēdes, jau sākot ar to organizēšanu, pieaicinot arī citus ievērojamus speciālistus. Kā sēžu turpinājums — rezultātu publicēšana un iedzīvināšana, ko gan varētu vēlēties labāku, jo tai nav izstrādāts atbilstošs mehānisms.

Runājot par starptautisko sadarbību, A. Siliņš atzīmēja tās uzdevumu, no vienas puses, celt intelektuālo potenciālu, bet, no otras puses, — tā kā to Latvija šobrīd nespēj izmantot, tad sadarbība ļauj mūsu zinātniekiem, piedaloties starptautiskos projektos, savas idejas realizēt ārzemēs.

A. Siliņš pieminēja zemo zinātnes prestižu šodienas Latvijā. Prestižs zaudēts nevis tādēļ, ka zinātne būtu slikta, bet tādēļ, ka strauji cēlies citu nozaru, piemēram, uzņēmējdarbības, prestižs. Jācenšas sakārtot vērtību skala.

Savu uzstāšanos A. Siliņš nobeidza ar viedu saukli — LAI SAPRĀTS VIENMĒR VALDĪTU PĀR EMOCIJĀM!

Latvijas Zinātņu akadēmijas Uzraudzības padomes ziņojumu nolasīja Jānis Vēbers, galvenokārt aprobežojoties ar finansu revīziju, ko viņam pārmeta E. Grēns, uzskatīdams, ka Uzraudzības padomei būtu arī jāanalizē akadēmijas Hartas un Statūtu ievērošana (vai neievērošana). J. Vēbers atbildēja, ka Uzraudzības padome nav saņēmusi nevienu iesniegumu par Hartas un Statūtu pārkāpumiem. Ja tādi būtu bijuši, profams, ka tie tiktu izskatīti. Savukārt pašam J. Vēberam bija jautājums — vai nav vieglprātīgi visu Latvijas Zinātņu akadēmijas valūtas depozītu turēt vienā, nelielā Latīnfrādes bankā, kas gan atrodas akadēmijas mājā un visādi ir ļoti pretimnākoša. (Ilgī un mokoši remontēja Prezidija kāpnes un labierīcības, bet tas bija to vērts! — Z. K.) T. Millers atbildēja, ka toreiz, kad radās valūtas noguldījums, vēl nebija sākusies mazo banku krīze. Varbūt, ka ir lietderīgi veidot vēl citus depozītus arī citās bankās.

DEBATES

Debates tika gaidīts kā interesantākā pilnsapulces daļa, kur «strīdods dzimst patiesība». Vārda gribētāju skaits bija krietni prāvs.

V. Skujiņa aiz priekša, ka piepulcināta akadēmijas korespondētāļlocekļu skaits, runāja par valodnieku, precīzāk, terminologu problēmām. Pašlaik tiek izdotas daudzas nozaru terminu vārdnīcas, kur dalību ņem LZA latviešu valodas institūts, taču, lai terminoloģijas komisijas ieteikumi iegūtu juridisku statusu, ceļā stāties birokrātisks šķērslis, vārdā «Ministru Kabineta kārtība», pēc kura Tieslietu ministrija izlemj, kur liekams punkts un kur — komats.

J. Graudonis analizēja vārda «letonika» saturu un mērķi — esošo latviešu tautas kultūras vērtību apzināšanu un saglabāšanu. Etnogrāfi un arheologi ir savākuši tādu materiālu, par kuru interesējas pasaule. Tāpat neapreķināmas vērtības atrodas folkloristu un valodnieku rokās. Baid iedomāties, ka tās var iznīcināt ugunsgrēks. Draud aiziet bojā arī tādas vērtības, kuras pēc 5—10 gadiem vairs nespēsīm savākt — vietvārdi, izloksnes. Tās aizies nebūtībā līdz ar veciem cilvēkiem. Vajadzīga darba grupa, kas spēj izstrādāt perspektīvu programmu, kā saglabāt un izpētīt tautas kultūru.

I. Bērsons ar lielu satraukumu runāja par to, cik pārsteidzīgi fizika, ķīmija un bioloģija nonākušas vidusskolu izvēles priekšmetu skaitā. Tie nav viegli priekšmeti, taču nepieciešami cilvēka vispārējai izglītībai. Sekas redzamas jau nekavējoties — šajā mācību gadā Latvijas Universitātes fizikas un matemātikas fakultātē fizikas specialitātē iestājusies 18 (!) studenti. Fakultāte nepārtaukti saņēm piedāvājumus sūtīt savus studentus

mācīties ārzemēs, kur jau ar atzīstāmām sekmēm studējuši Latvijas pārstāvji. Taču — nav ko sūstīt!

Tālāk I. Bērsons runāja par kādu visus zinātniekus skarošu problēmu — ārzemju zinātnisko literatūru. Pagājušajā gadā tās iegādei Latvijas Zinātnes padome bija atvēlējusi 100 000 dolāru, Igaunija, kur zinātnieku skaits ir krietni mazāks, zinātnisko literatūru pasūtīja par 400 000 dolāriem. (Varbūt ar to arī izskaidrojams Igaunijas zinātnieku daudzskārtējais pārsvars dažādu starptautisku grantu saņemšanā? — Z. K.) Daudz tērējam tehnoloģiskiem centriem un fergus orientētiem pētījumiem. Vai tas atmaksājas? Šogad budžetā ārzemju literatūras aile vispār ir pazudusi. Var aizbīdināties, ka Akadēmiskā bibliotēka Karnīša kunga vadībā ir pieslēgusies kompjūtersistēmām, kur var iegūt zinātnisko informāciju. Taču ārzemju žurnālu lasa ne jau tikai tīras informācijas dēļ, bet lai smeltos idejas.

I. Bērsonu satrauc negatīvās tendences sabiedrībā pašlaik tikai uz horoskopiem, mistiķiem un pareģojumiem. Ārzemēs tie visi arī ir, bet nopietnam lasītājam ir pieejami populārzinātniski izdevumi, kuri pie mums ir iznīdēti kā suga. I. Bērsons ierosina meklēt ceļus, kā tulkot un izdot kādu no pasaulē populārākiem šāda tipa žurnāliem, jo diez vai vietējā informācija vien spēš cilvēkus ieinteresēt.

E. Siliņš, kurš pārstāv LZA Bibliotēku padomi, kas savukārt realizē Akadēmiskās bibliotēkas zinātnisko vadību, atbildēja, ka, atbilstoši stratēģijai, pagājušajā gadā padome pieņēma elektronu tehnoloģiju izmantošanas u. c. bibliotēkas modernizācijas plānu. Tagad padomei jāizskata un jāakceptē bibliotēkas formēšanas struktūra un izmantošana.

Šogad pašu vajadzīgāko žurnālu skaits ir pieaudzis. Tos izvēlējās atbilstoši ekspertu komisiju sastādītajam sarakstam, apmierinot vienu piekto daļu no tā, ko eksperti bija izvēlējušies. Kaut kas tika arī ar Sorosa gādību. Nākamais gads, kurš vēl ir priekšā, būs vissmagākais. Budžeta līdzekļi Akadēmiskajai bibliotēkai ir samazināti (vienīgajai!). Par ko tiek sodīta Akadēmiskā bibliotēka! No šīs naudas iznāks pasūtīt tikai dažus desmitus žurnālu, tādēļ, katrai nozarei nebūs pat pa žurnālam. Ja zinātnieks dažus mēnešus vai pusgadu nesaņem jaunāko informāciju, viņš nevar uzrakstīt nevienu publikāciju starptautiskiem žurnāliem. Vēl sliktāks stāvoklis ir doktorantiem.

P. Zvidriņš no Latvijas Zinātnes padomes puses apsoltja atbilstīti zinātniskās literatūras iegādi ar Ls 25 000 no LZP rezerves, ja valde to apstiprinās. Vēl jāatbalsta starpnozaru pētījumi, grāmatu izdošana u. c. centralizēti izdevumi.

J. Zaķis, papriecājies, cik labi ir pilnsapulces pārtraukumā iedzer kafiju un satikties ar sen neredzētiem cilvēkiem, uzturēja spēkā savu iepriekšējo jautājumu — kur paliek Latvijas nākotnes prognozējumi?

P. Zālītis runāja par zinātniskuma kritērijiem. Vērtē, cik reizi zinātnieks piedalījies starptautiskās konferencēs, cik referātu tajās nolasījis, ir vai nav paspējis iestāties Ņujorkas zinātņu akadēmijā (smieklī zāle). Ar to, profams, vajag lepoties, bet tā var kļūt arī par plāstānos. Pasaules virsoņu iekarošana puško mūsu zinātņi, tāpat kā iespējamā vēsts, ka latviešu alpinists uzkāpis Everestā, taču īstā frontes līnija iet caur tēva pagalmu. Latvijai ir savi lauki, tīrumi, meži un ūdeņi. Atrauti no tiem nevar attīstīties rāzšana. P. Zālītis pauda lauksaimniecības un mežsaimniecības zinātņu pārstāvju izsenu ķibeli — lielās zinātnes laipnā pārāk augsta, vai nevarētu to nolaiest Latvijas lauku, krūmāju un mežu līmenī?

S. Cimermanis informēja par tuvākajiem letonikas nodomiem. Nerunājot par šogad pieteikto īslaicīgo programmu «Letonika», ir iecerēta ilglaicīga zinātniski praktiska letonikas programma, kas veicama vairākos posmos. Daudzus gadus desmitus ir strādājuši lieli kvalificēti cilvēku kolektīvi. Pirmie vākumi — aptaujas anketas datējamas jau ar 1815. gadu. Tālāk atzīmējams Rīgas Latviešu biedrības zinību komisijas veikums, tālāk — Piemieņu valdes veikums un iecerētais Latvju kultūras atlants. «Arheoloģijas un etnogrāfijas» 13 sējumi, Baltu tautu etnogrāfijas atlanta divi sējumi, sagatavots un izdošanu gaida dialektoloģijas atlants u. t. f. Arī starptautiskās zinātniskās konferences par baltu vēstures jautājumiem. S. Cimermanis pavēstīja, ka tuvākajā laikā pie LZA Humanitāro un sociālo zinātņu nodalēs tiks izveidots zinātnis cilvēku kolektīvs, kurš izstrādās ilgtermiņa programmu, ko rudenī likt vadībai galdā ar attiecīgo finansējuma pamatojumu. (Tā būtībā bija atbilde uz J. Graudona jautājumu.) Maija beigās varētu notikt pirmā Zinātņu akadēmijas sēde par šo jautājumu, kurai sekotu vēl 4—5 sēdes.

A. Zvirgzds, kurš ir arī Rīgas galvenais dārznieks, atsaukdamies uz plaši pazīstamo recepti, ka latvieša gardākais ēdiens ir latvietis, runāja par šīs kulinārijas izpaušmēm Rīgas domē — fatāli netic saviem vietējiem tautasbrāļiem un tik pat fatāli tic ārzemju pensionāriem, kuri nāk ar savām idejām, kā savest kārtībā Rīgu. Par laimi, mūsu tautietis arhitekts Andris Roze no Toronto, kur ilgus gadus nodarbojies ar pilsētu plānošanas jautājumiem un piedalījies daudzu valstu galvaspilsētu attīstības plānu izstrādāšanā, ir iestrādājis Rīgas attīstības plānā dabas pamatni, vadoties no apsvēruma, ka tie 308 km² uzskatāmi par dabas teritoriju, kurā, tai neprasot, ielauzies cilvēks un nu nezina, ko tālāk darīt. Lai nebūtu tā, ka daudzi kolēģi ne tikai nepiedalās, bet pat nav informēti par šo projektu, LZA Ķīmijas un bioloģijas nodaļa tuvākajā laikā rīkos Rīgas attīstības plāna pirmās stadijas aktīvu apspriešanu.

J. Bojāra uzstāšanās, kā parasts, izraisīja visdziļāko uzmanību. Vai mēs visi kopā kā Latvijas Zinātņu akadēmija nodarbojamies ar Latvijas kompleksā modeļa izstrādāšanu? Vai mūsu darbība vienmēr ir vērsta tikai un vienīgi Latvijas interesēs? Koldz parādās pietiekami bagāta ārzemju firma, tūdaļ desmit akadēmijas locekļi ir gatavi strādāt pretēji Latvijas interesēm. Gadījumā ar «Laftelekom» — it kā akadēmija eksperti iztaistīja,

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS GADA PILNSAPULCE

Turpinājums no 2. lpp.

bet nekas tālāk nenotika. Nevar citādi — visu laiku jāsit vienā un tai pašā punktā, kamēr jautājums netiek atrisināts. Akadēmijas uzdevums — piespiest valdību atzīt Zinātņu akadēmijas ekspertīzi jebkurā nozarē. Nepārtrauktā spiediena metode ir vienīgā iespējamā. Ka tā jau dod pozitīvus rezultātus, rāda tas, ka salīdzinājumam nodoti divi Latvijas avioliņņu tālākās attīstības projekti — SAS un J. Dinēviča.

J. Stradiņš atzina, ka krīzes stāvoklis Latvijas zinātnē, par ko runāja 1993. gada pilnsapulcē, pilnībā vēl nav pārvarēts, taču sācies stabilizācijas process. Ja nākamajos gados nenotiks kaut kas īpaši nelabvēlīgs, tad var cerēt uz pozitīvu rezultātu, kā to varēja just no

premjera M. Gaiļa runas. J. Stradiņš kā galveno stabilizācijas procesa rādītāju minēja to, ka vispār turpina pastāvēt zinātne un turpina pastāvēt arī institūti kā tādi. Bet vai par to saglabāsies dokumentālas liecības? Runājams pieminēja Gustavu Vanagu arī kā zinātnisko tradīciju sargātāju. No viņa vāktām relikvijām ģeogrāfijas vēstures muzejs. Izbeigusies Latvijas zinātnieku biogrāfiju sērija. Kas rakstīs par pašreizējiem akadēmikiem? J. Stradiņš aicināja saglabāt vēstules, sarakstus ar ievērojamiem zinātniekiem, rakstīt savas autobiogrāfijas.

J. Stradiņš izteica bažas, vai tagadējā personālā akadēmija, kad sabrukušas saites ar institūtiem, neveicina elitāro zinātnieku norobežošanu no neelitāriem. Pārskatot Zinātņu akadēmijas locekļu sadalījumu pa nozarēm, jādama par to, lai nākamās LZA locekļu kan-

didatūras vairāk izvērztu no humanitārajām un sociālajām zinātnēm.

N. Skuja atzina, ka cilvēkam svarīgākais dzīvē ir būt derīgam un pieprasītam. Kad viņam vairs nav ne līdzstrādnieku, ne grantu, profesors gribētu būt noderīgs akadēmijai un lūdzta sevi izmantot.

E. Blūms dalījās savos apsvērumos par paaudžu nomaiņu zinātnē. Par augstākās kvalifikācijas zinātnieku kalvi varētu tapt akadēmijas universitāte, kas būtu pēcgraduācijas iestāde. Nevajadzētu visu atstāt tikai vienai Latvijas Universitātei, kas draud pārvērsties par supergigantu.

J. Freimanis runāja par savu «jājamzirdziņu» — Latvijas naftu. Par tās jautājumiem būtu jāinformē visplašākā intelektuālā sabiedrība un jāļauj vērtēt visu nozaru zinātniekiem.

ZIBENSINTERVIJAS

Ar LZA goda locekli tēlnieku Jāni Strupuli

— Vispirms man Jums jāatvainojas, jo «Zinātnes Vēstneša» 3. numurā, rakstot par akadēmijas goda locekļa diplomu pasniegšanu, izteicu minējumu, ka Jūsu atrašanās Japānā saistīta ar Kobes zemestrīci un visticamāk, ka Jūs veidojat medaļu zemestrīces upuru piemiņai. Taču viss bija gluži savādāk.

— Tas bija pilnīgi neticami. Es Japānā piedalījos sniega tēlniecības simpozijā. Pēc mūsu priekšstatiem Japāna ir silta zeme bez sniega un sala. Japāņu mājiņas taču ir tik plānas un trauslas. Tokijā tiešām bija plus astoņi grādi, bet Japānas ziemeļos bija dziļa ziema ar tik brīnišķīgu tīru sniegu, kādu neatceros kopš savām bērnu dienām. Dienā temperatūra pieturējās mīnus 6—8°, bet naktī bija visi —18°. Strādāja divas skulptoru grupas. Klase augstāk skaitījās tie, kas strādāja ar ledu. Ledus, tāpat kā sniegs, bija speciāli saldēts lielās formās, kristāldzidrs. Arī sniegs bija ļoti balts un ļoti blīvs, apmēram blīvuma ziņā tāds, kā pie mums pavasaros. Iedod tev vairākus metrus lielu sniega kubu, instrumentus un trīs dienas laika. Dari ko gribi.

— Vai rokas nesala?
— Nē, strādājām ar instrumentiem.
— Kā šajā simpozijā nokļuvāt Jūs, kurš parasti taču darināt mazas formas darbus — medaļas, plaketes?
— Rīgā ir japāņu skola, kuru vada Brigita Krūmiņa. Šai skolai ir ļoti sakari ar mazu pilsētiņu Japānas ziemeļu salā Hokaido, skolēni braukuši uz turieni un uzņēmuši šeit japāņu skolēnus. Pilsētiņa svinēja 100 gadu jubileju un atzīmēja to ar šādu simpoziju. Sniega un ledus skulptūras bija lieliska dekorācija. Kad radās tāda iespēja aizbraukt, Brigita droši vien palūkojās, kas no tuvākajiem paziņām interesējas par Japānu un tās kultūru. Izvēle krīta uz mani un Andri Aļejevu, grafiķi.

Ar LZA ārzemju locekli profesoru Dītrihu Andreju Lēberu

Ar LZA ārzemju locekli profesoru Dītrihu Andreju Lēberu.

— Profesora kungs, kas Jūs pamudināja ziedot tik lielu naudas summu — veselu tūkstoti latu Zinātņu akadēmijas Sociālās palīdzības fondā?

— Jūsu pašu avīzē «Zinātnes Vēstnesis» es izlasīju, ka ir nodibināts Sociālās palīdzības fonds, lai sniegtu materiālo palīdzību galvenokārt tiem akadēmijas locekļiem, kuri vecuma vai citas darba nespējas dēļ nestrādā vai atrodas pensijā. Es bieži braucu uz Latviju un zinu, ka dzīve te nav viegla, īpaši vecākiem cilvēkiem, pie tam visaugstākās kvalifikācijas zinātnieka pensija ir fiesi tik pat liela cik visvienkāršākā darba darītājam. Mēģināju savu iespēju robežās palīdzēt kolēģiem zinātniekiem.

— Profesor, Jūs kādreiz pieminējāt Jūsu ģimenei agrāk piederējušo namu Vecrīgā, kurā varbūt varētu reizēm pulcēties arī zinātnieki. Par kuru namu Jūs foreiz runājāt?

— Tas ir Mencendorfa nams. Man prieks, ka tajā tagad atrodas muzejs. Tur parasti apmetos arī es un manas plašās dzimtas locekļi, kad ierodamies Rīgā.

— Pēc dažām dienām Jūs atgriezīsities Vācijā. Lai Jums veicas visās gaitās un darbos!

— Paldies! Veiksme man tiešām ir nepieciešama.

Materiālus par Latvijas
Zinātņu akadēmijas gada pilnsapulci gatavoja
Zaiga KIPERE

BALVAS, DIPLOMI, PRĒMIJAS

Ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāta
1994. gada 22. novembra lēmumu Nr. 18

Latvijas Zinātņu akadēmijas GUSTAVA VANAGA balva par izcilu darbu ķīmijas zinātņu jomā piešķirta par zinātnisko darbu kopumu «Vienelektrona reakcijas elektroorganiskajā ķīmijā un elektroķīmiski ģenerēto radikāļu struktūra» — Organiskās sintēzes institūta laboratorijas vadītājam habilitētajam ķīmijas zinātņu doktoram

JĀNIM STRADIŅAM

Ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāta
1994. gada 22. novembra lēmumu Nr. 18

Latvijas Zinātņu akadēmijas JĀŅA ENDZELĪNA balva par izcilāko pētījumu latviešu valodniecībā, baltoloģijā piešķirta par «Latviešu etimoloģijas vārdnīcu», I, II. Rīga, Avots, 1992. habilitētajam filoloģijas zinātņu doktoram

KONSTANTĪNAM KARULIM

Ar Latvijas Zinātņu akadēmijas
un Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijas
ekspertu komisijas 1994. gada 15. decembra
sēdes lēmumu

Latvijas Zinātņu akadēmijas un Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijas PAUĻA LEJIŅA balva par izcilu darbu lauksaimniecības zinātnēs piešķirta par darbu kopumu «Lopbarība un dzīvnieku ēdināšana» Latvijas Lauksaimniecības universitātes profesoram habilitētajam lauksaimniecības doktoram

JĀNIM LATVIETIM

Ar Latvijas Zinātņu akadēmijas 1994. gada 25. novembra pilnsapulces lēmumu par Latvijas Zinātņu akadēmijas

ISTENAJIEM LOCEKĻIEM IEVĒLĒTI:

Ivars KALVIŅŠ (ĶBZN)
Jānis KRASTIŅŠ (HSZN)
Vera RUDZĪTE (ĶBZN)
Jānis VOLKOLĀKOVS (ĶBZN).

Par Latvijas Zinātņu akadēmijas

GODA LOCEKLI IEVĒLĒTS

Jānis STRUPULIS (HSZN).

5 jaunievēlētie goda locekļi diplomus saņēma svinīgajā ceremonijā š.g. 27. janvārī. Tie bija:

Vaidelots Apsītis
Birutā Baumanē
Konstantīns Karulis
Lilija Dzene
Pēteris Vasks.

Goda loceklis Boriss Bērziņš veselības stāvokļa dēļ ierasties nevarēja.

Par Latvijas Zinātņu akadēmijas

KORESPONDĒTĀJLOCEKĻIEM IEVĒLĒTI:

Arturs BALKLAVS-GRĪNHOFŠ (FTZN)
Andris CAUNE (HSZN)
Valdis KAMPARS (ĶBZN)
Janīna KURSĪTE-PAKULE (HSZN)
Narimants SALENIKS (FTZN)
Valentīna SKUJIŅA (HSZN)
Aija ŽILĒVIČA (ĶBZN)

Ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāta
1994. gada 22. novembra lēmumu Nr. 18

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS
AUGSTĀKO MĀCĪBU IESTĀŽU STUDENTU PRĒMIJAS
PIEŠĶIRTAS:

Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļā:

par darbu «Starpslāņa plaša kompozīta pārnē sastiepes slodzes gadījumā» — Latvijas Universitātes diplomandam, (darba vadītājs LZA īst. loc. Dr. h. inž. V. Tamuzs)

VADIMAM BEIĻINAM,

par darbu «Augstsprieguma līniju bojājumu vietas noteikšana un mērierīču automātiskais iestatījums» — Rīgas

Tehniskās universitātes magistrantei, (darba vadītāja Dr. inž. T. Lomane)

VIKTORIJAI BOČKARJOVAI,

par darbu «Organisko molekulkristālu pētīšana ar ekzoelektronu emisijas metodi» — Rīgas Tehniskās universitātes diplomandam, (darba vadītājs inž. V. Jonins),

ROBERTAM JONINAM,

Ķīmijas un bioloģijas zinātņu nodaļā:

par darbu «Etanolproducējošu baktēriju *Zymomonas mobilis* celmu konstruēšana ar izmainītu utilitācijas ātrumu» — Rīgas Tehniskās universitātes diplomandei, (darba vadītāji Dr. biol. A. Šapiro, Dr. biol. U. Kalnenieks)

GINTAI PĒCEI,

par darbu «Blīvās keramikas masas uz Kurzemes mālu bāzes» — Rīgas Tehniskās universitātes diplomandam, (darba vadītāja Dr. h. ķīm. G. Sedmale)

JĀNIM LESKINOVIČAM,

par darbu «Delēciju un punktveida mutāģenēzes ietekme uz bakteriofāga fr apvalka proteīna produkcijas līmeni un pašsavākšanās spējam» — Rīgas Tehniskās universitātes diplomandam, (darba vadītājs LZA īst. loc. Dr. h. ķīm. P. Pumpēns)

KASPARAM TĀRAM.

Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļā:

par darbu «Neomītisms un Fricis Bārda» — Daugavpils pedagoģiskās universitātes 3. kursa studentei. (darba vadītājs Dr. filol. V. Ķikāns)

AIJAI AIŠPUREI,

par darbu «Maize latviešu tautas folklorā» — Latvijas Universitātes diplomandei (darba vadītāja Dr. filol. I. Kalniņa),

INETAI DRIĶEI,

par darbu «Substantīvu formas Engures un Dzirciema izloksnē» — Latvijas Universitātes diplomandei (darba vadītāja LZA īst. loc. Dr. h. filol. M. Rudzīte)

EVIJAI LIPARTEI

Sociālās problēmas Latvijā

Nobeigums. Sākums «Z. V.» Nr. 4.

Analizējot sabiedrības sadzīves normu neievērošanu un likumpārkāpumus, atsevišķi jāapskata noziegumu statistikas rādītāji, pie tam no šiem rādītājiem iegūstam atšķirīgus secinājumus. 1994. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu reģistrēto noziegumu skaits ir samazinājies, vēl straujāk samazinājies smago noziegumu skaits (slepkavības un slepkavības mēģinājumi, smagi miesas bojājumi, izvarošanas, laupīšanas u.c.). Arī citās Baltijas valstīs noziedzībai ir tendence samazināties. Līdz ar to rodas jautājums, kāpēc notikušas pozitīvas izmaiņas, ja ekonomiskā situācija valstī nav uzlabojusies, bezdarba līmenis pakāpeniski pieaug, lielam nodarbināto skaitam darba samaksa ir zemā līmenī. Vienīgais reālais izskaidrojums tam, ka reģistrēto noziegumu skaits samazinās, ir, ka strauji pieaug neregistrēto noziegumu skaits. **Zemais atklāto noziegumu skaits, neticība policijai un tiesai sekmē to, ka cilvēki neziņo par izdarīto zādzību vai citu likumpārkāpumu.** Vidēji valstī tiek atklāts tikai katrs ceturtais noziegums un tas neveicina vēlēšanos pieņemt nelielas zādzības. No otras puses, noziedzība kļūst nežēlīgāka, organizētāka, noziedzība paliek jaunāka, tas ir, sabiedrībai bīstamus likumpārkāpumus izdara 10 un 11 gadu vecumā, kaut gan krimināllietu var ierosināt, ja jauniešs noziegumu izdarījis 14 gadu vecumā. Par nepilngadīgo izdarīto noziegumu bīstamību liecina noziegumu un to izdarītāju personu raksturojumi. Vairāk nekā 60 procentu noziegumu izdarīti, darbojoties grupā, un divas trešdaļas nepilngadīgo noziedznieku nekur nestrādā un nemācās. **Jo agrāk tiek izdarīts noziegums, jo pastāv lielākas iespējas, ka nākotnē šie cilvēki atkārtoti izdarīs noziegumus.** Valstī pašreiz nedarbojas neviena sistēma, kas veiktu nepilngadīgo noziedznieku audzināšanu.

Ja reģistrēto noziegumu skaits samazinās, tad nozie-

sāto personu skaits palielinās. Lielāko īpatsvaru notiesāto kopskaitā veido notiesātie par noziegumiem pret īpašumu (71,2%). Par 22,1% salīdzinājumā ar 1992. gadu pieaudzis notiesāto skaits par slepkavībām un par 36% — par laupīšanām. **Nākotnē noziedzības līmenis strauji nesamazināsies, jo valsts sociālekonomiskā situācija uzlabojas ļoti lēni.** Noziedzība ir cieši saistīta ar prostitūciju un ēnu ekonomiku. Ēnu ekonomika ir tā produkcijas vai pakalpojumu daļa, kas nefiek uzrādīta oficiālajā statistikā. Pie ēnu ekonomikas izpausmēm jāmin kontrabanda, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, kukuļņemšana, reketi, narkotiku ražošana un tirdzniecība, zagtu mantu tirdzniecība, prostitūcija u.c. **Ēnu ekonomika pašreiz valsts budžetam un ekonomikai nodara lielus zaudējumus un sekmē kriminogēnās situācijas pasliktināšanos.**

Kā jau iepriekš uzsveru, arvien vairāk noziegumos iesaistās pusaudži, kuri nemācās un nestrādā. Pasliktinoties gimeņu materiālajam stāvoklim, bērni un pusaudži iesaistās biznesā. Daļa no šiem pusaudžiem nopelna salīdzinoši daudz un līdz ar to izglītības vērtība samazinās. **Ne tikai laukos, bet arī pilsētās strauji pieaug to pusaudžu skaits, kuri nemācās un oficiāli nestrādā.** Cilvēki bez profesijas un izglītības fergus ekonomikas apstākļos visātrāk nokļūst bezdarbnieku statusā. Vecākiem, skolām un vietējām pašvaldībām vajadzētu uzņemties lielāku atbildību par bērnu izglītību un audzināšanu, izvairoties par mērķi, ka bērnam jāiemācās amats un jāiegūst vidējā izglītība. Ja problēma netiks risināta, tā radīs jaunas sekas jau pēc dažiem gadiem.

Samazinoties dzimstībai un emigrējot galvenokārt bērniem un darbības vecuma iedzīvotājiem, valstī strauji palielinās pensijas vecuma iedzīvotāju īpatsvars un pensionāru skaits. 1994. gada sākumā gandrīz katrs ceturtais valsts iedzīvotājs (22,2%) bija vecāks par darbības vecumu. Līdz ar to valstī ir liels pensionāru

skaits. Šo skaitu ietekmē arī dažādi nelaimes gadījumi, traumas, arodslimības u.c. saslimšanas gadījumi. Valstī bija 665,0 tūkst. pensionāru jeb 25,9% no kopējā iedzīvotāju skaita. Invaliditātes pensijas saņem 15,7% no kopējā pensionāru skaita (1; 53. lpp.). Nelielās pensijas un pabalsti, medicīnas pakalpojumu un medikamentu cenu straujais pieaugums pasliktina pensionāru iespējas nopirkt ne tikai pārtikas preces, bet arī zāles un izmantot medicīnas pakalpojumus. Tas veicina mirstības pieaugumu valstī un lielas iedzīvotāju daļas dzīves līmeņa pazemināšanos. Tikai ekonomiskais uzplaukums valstī var uzlabot pensionāru, invalīdu un citu maznodrošināto dzīves apstākļus.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. LR Valsts statistikas komiteja. Latvijas statistikas gadagrāmata 1993. Rīga, 1994.
2. LR AP likums «Par nodarbinātību».
3. Latvijas statistika. Latvijas tautsaimniecība Nr. 12/1994. Rīga, 1995.
4. LR Valsts statistikas komiteja. Latvijas statistikas gadagrāmata 1992. Rīga, 1993.
5. LR Valsts statistikas komiteja. Latvijas statistikas ikmēneša biļetens Nr. 9/1994. Rīga, 1994.
6. LR Valsts statistikas komiteja. Latvijas statistikas ikmēneša biļetens Nr. 7/1994. Rīga, 1994.
7. LR Valsts statistikas komiteja. Latvijas demogrāfijas gadagrāmata 1993. Rīga, 1994.
8. LR Valsts statistikas komiteja. Likumpārkāpumi un sabiedrībai nevēlamas parādības. Statistiskais datu krājums. Rīga, 1993.

KONKURSI

LATVIJAS VALSTS AGRĀRĀS EKONOMIKAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz akadēmisko amatu:
profesors — 3 vietas.

Akadēmiskā amata pretendenti iesniedz šādus dokumentus:

1. Iesniegums.
 2. Izglītības un zinātniskā grāda apliecinājošu dokumentu kopijas.
 3. Zinātnisko publikāciju saraksts.
 4. Curriculum vitae.
- Uz profesora amatu var pretendēt personas, kas ieguvušas doktora vai habilitētā doktora grādu un kam publicēti darbi agrārajā ekonomikā vismaz 50 a. l. apmērā.

Dokumenti iesniedzami institūtā Rīgā, Struktūru ielā 14, viena mēneša laikā kopš konkursa izsludināšanas dienas. Tālrunis uzziņām — 555911.

*

LZA RADIOASTROFIZIKAS OBSERVATORIJA

izsludina konkursu uz vadošā pētnieka akadēmisko amatu astrofizikas specialitātē.

Dokumenti iesniedzami Rīgā, Turgeņeva ielā 19, 342. ist. viena mēneša laikā no konkursa izsludināšanas dienas.

Tālrunis uzziņām 226796.

*

LATVIJAS UNIVERSITĀTES MATEMĀTIKAS UN INFORMĀTIKAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz pētnieka 1 vietu un asistentu 1 vietu daforzinātnēs.

Dokumenti iesniedzami Rīgā, Raiņa bulvārī 29, 240. istabā viena mēneša laikā kopš konkursa izsludināšanas dienas.

Tuvākas ziņas pa tālr. 229213.

*

LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTS

izsludina konkursu uz akadēmiskajiem amatiem:

1. Latvijas vēstures Jauno un jaunāko laiku nodaļā:
pētnieks — 2 vietas.
2. Etnogrāfijas nodaļā:
vadošais pētnieks — 1 vieta,
pētnieks — 1 vieta.
3. Arheoloģijas nodaļā:
pētnieks — 1 vieta.

Dokumenti jāiesniedz Rīgā, LU Latvijas vēstures institūtā, Turgeņeva ielā 19, 12. stāvā, 1201. istabā, viena mēneša laikā kopš konkursa izsludināšanas dienas.

Tālrunis — 225948.

Gatavosimies Baltijas zinātņu vēstures konferencēi

Tā kārtējo reizi notiks Rīgā 1996. g. 17.—19. janvārī. Konferences organizators ir Latvijas Zinātņu vēstures asociācija (LZVA), kas tās prezidenta akadēmiķa J. Stradiņa vadībā jau uzsākusi rosīgu sagatavošanās darbu. Konferencē būs vērtīta Latvijas Zinātņu akadēmijas un Baltijas valsts nacionālo universitāšu dibināšanas atcerei. Un šī starptautiskā pasākuma rīkotāji ir Baltijas Zinātņu vēstures un filozofijas asociācija (tās sastāvā 1993. g. LZVA tika uzņemta Starptautiskajā Zinātņu vēstures un filozofijas ūnijā), LZA, LU un RTU, P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs un EUROLAT institūts. Jau izveidotas rīcības un programmas komitejas, kā arī sekretariāts.

Konferences darbs ritēs šādās sekcijās:

- medicīnas vēsture (koordinators Dr. med., Dr. h. c. A. Vīksna),
- dabaszinātņu vēsture (Dr. biol. G. Daija, Dr. chem. U. Alksnis, Dr. chem. A. Ruplis),
- matemātikas, fizikas un astronomijas vēsture (Dr. habil. math. I. Strazdiņš, Dr. phys. T. Romanovskis, Dr. phys. J. Zagars),
- inženierzinātņu un lauksaimniecības vēsture (Dr. sc. ing. H. Guļevskis, Dr. sc. ing. S. Timšāns, ing. A. Lingarts),
- zinātņu vēstures vispārējās problēmas un zinātniecība, arī zinātnes un tehnikas pieminekļi (Dr. phys. J. Kristapsons, hist. A. Biedriņš),
- universitāšu vēsture (Dr. sc. ing. I. Grosvalds, Dr. habil. ing. A. Krēslis, hist. I. Ondzule).

Visi nosauktie koordinatori ir informēti par konferencē tēžu noformēšanu un te jāmin, ka konferencē darba valodas būs latviešu, angļu, vācu un krievu. Bepietiekumus uz XVIII Baltijas zinātņu vēstures konferenci līdz 15. aprīlim savāc, organizatoriskos jautājumus kārto Dr. sc. ing. I. Grosvalds (tālr. 322917), doc.

J. Klētnieks (tālr. 612725) un Dr. med. A. Vīksna (tālr. 220477).

Būsim aفسaucīgi un aktīvi, tāpat kā visās iepriekšējās konferencēs, kas notikušas pie mums.

Jānis STRAUHMANS,
Dr. geogr., Latvijas Zinātņu vēstures
asociācijas viceprezidents

XVIII BALTIJAS ZINĀTŅU VĒSTURES KONFERENCES TEMATIKA

- * Zinātnes funkcionēšana lielvalstī un mazās valstīs (Baltijas valstu piemērs).
- * Nacionālo universitāšu un zinātņu akadēmiju veidošanās un attīstība Baltijā.
- * Dažādu zinātņu nozaru vēsture.
- * Zinātnes un tehnikas pieminekļi.
- * Medicīnas vēsturnieki — profesionāļi un amatieri.

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

Š. g. 28. martā pl. 13.00 LU Psiholoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Kronvalda bulv. 4, 252. aud.) disertāciju psiholoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

Lūcija RUTKA ✓

Promocijas darba temats «Skolēnu paškonceptijas dinamika mācību gada laikā».

Recenzenti: Dr. habil. paed. Dz. Meikšāne, Dr. psych. G. Bušs, Dr. psych. S. Liepiņa.

Ar disertāciju var iepazīties LU Zinātniskajā bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

KONGRESS

God. LZS biedri!

Lūdzam Jūs piedalīties Latvijas Zinātņu savienības III kongresā, kas notiks š. g. 22. aprīlī plkst. 10.00 ZA augstceltnē, Turgeņeva ielā 19, Lielajā zālē.

LZS valde

Kongresa programma:

- izmaiņas LZS statūtos.
- Ziņojumi un debates par sekojošiem jautājumiem:
1. Likumdošana par zinātni un augstāko izglītību.
- 2. Zinātnes organizācija un finansēšana.
- 3. Zinātņu sociālais stāvoklis.
14.00—15.00 pārtaukums.
- LZS Padomes pārskats.
- Revīzijas komisijas pārskats.
- Debates.
- LZS vadības un revīzijas komisijas vēlēšanas.

Paraugs

PILNVARA

Es, LZS biedrs _____, pilnvaroju LZS biedru _____, saskaņā ar LZP statūtu III. «LZS organizācija» 4. punktu, pārstāvēt mani Latvijas Zinātņu savienības III kongresā 1995. gada 22. aprīlī.

Paraksts

ATGĀDINĀJUMS VISIEM LZS BIEDRIEM!
Biedru naudas līdz 1994. gadam vēl samaksājamas LZS Informācijas un koordinācijas centrā ZA augstceltnē, Turgeņeva ielā 19, 329. telpā, tālr. 212706.

Redaktore Zaiga Kipere.
«Zinātnes Vēstnesis».
Lai kraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
«Science Bulletin» Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Evalds Mugurevičs.
Redkolēģijā: akadēmiķis Mārtiņš Beķers, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Elmārs Beķeris, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons.
Redakcija: Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Tālr. 212706.

Indekss 77165.
Iespēsts a/s «Preses nams» tipogrāfijā,
Rīgā, Balasta dambī 3.
Augstspēde. 1 uzsk. iespiedloksne.
Mēfens 1000 eks.
Pasūtījums Nr. 274.